

Ariëlla Kornmehl
De vlindermaand

Cossee
Amsterdam

I

Twee voetzolen wezen in mijn richting. Ze had me niet horen binnenkomen. Met haar hoofd en romp onder het bed gestoken, zat ze op haar knieën op de grond.

‘Zanele?’

Zanele schrok op en glimlachte, haar ogen verraadden niets.

‘Armband die je gaf, doe ik onder bed.’

Verbaasd keek ik haar aan. Dat was alles behalve de bedoeling, ze moest hem dragen.

‘Ik bewaar. Als ik niet meer kan wachten, draag ik.’

Nadat ze de armband had opgeborgen liepen we samen naar de keuken over het paadje dat haar kamer met het huis verbond.

Ze trok haar schort over haar hoofd en knoopte hem dicht op de rug. Haar soepele lichaam begon zich door de keuken te bewegen. Ik keek altijd graag naar haar voorbereidingen tijdens het halve uurtje van de dag waarop we met elkaar praatten.

Ze stalde het voedsel systematisch op het aanrecht uit. Ze had peultjes gehaald, ze wilde dat ik meer groente at. Met de stukjes kipfilet in haar hand, keek ze me aan. ‘Kruid?’

Ik knikte. Als een klein kind zat ik op het lege gedeelte van het aanrecht. Mijn benen bungelden en ik steunde op

mijn handen terwijl Zanele een bordje uit de kast haalde, een wijnglas, bestek en een servet.

Weer vroeg ik of ze vanavond mee wilde eten, maar ze at liever op haar kamer.

Later op de avond werd er zachtjes op de deur van mijn werkkamer geklopt. Ik liet hem altijd open, toch klopte ze steeds alsof hij dicht was. Ik had een brievenbundel op de eettafel laten liggen, waarmee Zanele, die nu in de deuropening stond, in de lucht zwaaide.

‘Wat in boek?’ vroeg ze zoals ze deed met ieder boek dat ik las.

‘Oh... brieven, ik ben er nog niet in begonnen.’

‘Brieven? Niet leuk,’ zei ze.

Inmiddels wist ik precies waar Zanele van hield. Ze wilde dat ik de verhalen die ik had gelezen navertelde. Ik las voor twee. Mijn voorstel om haar te leren lezen, sloeg ze drie jaar geleden onmiddellijk af. Ze wees met haar wijsvinger in mijn richting. ‘Jij lees voor mij.’

Met mijn handen om de warm wordende waterkoker, stond ik ’s ochtends vroeg te wachten. Zanele kwam de keuken binnen en trok haar wollen mutsje van haar hoofd. De hele ochtend, iedere ochtend, liet ze die in een van haar zakken zitten, ze wist tenslotte nooit wanneer ze hem weer nodig had. We zeiden goedemorgen. Ik voelde dat ze naar me keek. Ik droeg ondergoed en een mouwloos hemdje, en pakte een beker om wat nescafé in te schudden. Zanele kwam achter me staan.

‘Te dun, Joni.’

Het was tegen zevenen, echt te vroeg om over zoiets na te denken.

‘Wel wakker?’

Ja, ik was wakker, maar ik kon het nog niet opbrengen om erop in te gaan. Ik goot het kokende water over de koffiekorrels heen.

‘Ook eten,’ zei ze.

Ik schudde mijn hoofd.

Zanele wilde dat ik ontbeet. Een paar keer per week probeerde ze dit te bereiken door iets voor me klaar te zetten. Maar ik had geen trek. Pas rond zevenen, als ik weer thuis kwam, lustte ik wat. Ik at één maaltijd per dag.

Zanele deed boodschappen in het dichtstbijzijnde dorp. Als ik iets specifieks nodig had, zei ik dat tegen haar. Een enkele keer begreep ze niet precies wat ik bedoelde, of kon ze de titel van een boek niet goed onthouden. Dan gaf ik haar een papiertje mee.

Als ik niet aan het werk was, las ik. Dan was ik alleen. Of met Zanele. Ik was aan haar gewend, het was net alsof ze een beetje bij me hoorde. Wat natuurlijk onzin was, niemand hoorde bij mij.

Op een dag zou ik haar vertellen wat mij naar deze plek had gebracht.

Ze moest het weten.

Ze droeg een donkerblauw wollen mutsje en klopte drie-maal op de grote houten deur. Ik wist toen nog niet dat men hier altijd mutsen droeg, al was het snikheet. Waaróm men het hoofd altijd bedekte, is me nooit duidelijk geworden.

Ik vroeg wie ze was en wat ze van me wilde en toen stelde ze een wedervraag. Of ze mocht binnenkomen. Omdat mij toch niets meer kon gebeuren, zei ik dat ik wel vijf minuten voor haar kon vrijmaken. Alsof ze de weg kende, liep ze de woonkamer binnen en zei waarvoor ze was gekomen. Zonder me aan te kijken, vertelde ze in een mengelmoes van Afrikaans, gebrekkig Engels en wat woorden in een zwarte taal, dat ze had gehoord dat er een alleenstaande vrouw in dit grote huis was komen wonen. Die alleenstaande vrouw, dat was ik.

Zanele was niet alleen, ze had kinderen maar geen huis en ze was 'platsak'. Ik had niet onmiddellijk door wat ze bedoelde, maar ze maakte me duidelijk dat ze bij me wilde komen wonen en voor me wilde zorgen. Ik voelde me spontaan bejaard. In ruil daarvoor wilde ze dat haar kinderen te eten hadden.

Ze is die eerste middag een uur gebleven. Het idee dat iemand een oogje in het zeil zou houden als ik ziek zou zijn of bang, sprak me wel aan. Ik zei dat ze haar kinderen ook mocht laten komen, om te zien hoe dat zou uitpakken. Zanele begon te glunderen.

Ik vroeg waar haar zoon was. De afgelopen week had ik hem hier niet gezien. Zanele strekte zich uit en wapperde met haar rechterhand ver in de lucht boven haar hoofd. Ik begreep dat Mbufu eindelijk weer eens naar het noorden was gegaan. Ergens in het noorden, in een dorpje dat gebouwd was in een dal, vlakbij een rivier, woonde de man van wie Zanele dacht dat hij zijn vader was. Het was pas de derde keer dat hij daar naartoe ging. Die keer dat ze vertelde over die man ergens in het noorden, ook toen wapperde ze met haar rechterhand ver boven haar hoofd en benadrukte dat die niets te maken had met haar kleine Shanla.

Fysiek leken de kinderen op elkaar, met hun lange armen en benen en zelfs door de manier waarop ze hun voeten neerzetten bij het lopen. Maar Shanla wilde leren, ze was nieuwsgierig en ging goed vooruit. Mbufu daar-entegen was lui. Lui, zoals zoveel mensen hier lui zijn. Hij lag veel op straat. Hij lag op straat te wachten zonder te weten waarop.

Shanla kon al een beetje schrijven en ook het lezen ging goed. Maar meer dan een avond per week besteedde ik er niet aan. Ik moest doorwerken, dossiers van overdag bijwerken. Zij was tevreden met iedere minuut. Als

ik thuis zat te werken, een enkele keer overdag, hoorde ik haar soms oefenen met dat ene boekje. Tot aan de middag, dan ging ze meestal buiten spelen. Dan zocht ze andere meisjes uit de buurt. Ze konden lang spelen zonder zich te vervelen. Er was zelden speelgoed.

Ze bedachten hun eigen spelletjes, met beesten en met bomen. Ze probeerden alles wat rondvloog te vangen. Op vlinders na, omdat ze die te mooi vond. Met in haar ene hand een glazen potje en in haar andere de deksel rende ze achter insecten aan. Als ze er eindelijk een-tje had weten te vangen, liet ze hem onmiddellijk weer vrij. Ik zag de gein er niet van in.

‘Net als sportvissen.’

Ze begreep niet waar ik het over had. Vissen had ze nog nooit gezien.

In de zomer verjoegen ze ratten. In een ongekend tempo holden ze dan door de modderige tuin. Ik wilde niet dat Shanla zo dicht bij die vieze beesten kwam, dat had ik haar al vaak gezegd. Ze luisterde niet, ze hield te veel van het spelletje. Na een nacht van regen hoopte ze op een rat die water kwam drinken bij ons huis. De eerste rat die ik dat zag doen, drinken uit de waterplas vlakbij de keukenmuur, liet me vreselijk schrikken. In paniek riep ik Zanele, die traag naar me toe liep.

‘Ze zijn overal,’ zei ze, om me gerust te stellen. Ik kreeg het steeds benauwder.

‘Net als mensen.’

Verbaasd keek ik haar aan.

Zanele begon te glimlachen. ‘Oversteken, honger hebben, baby’s maken, doden.’

Of ze naar een cd mocht luisteren, vroeg Shanla. Terwijl de glimmende schijf naar binnen gleed, ging Shanla op de grond zitten. Ik zei haar voor de zoveelste keer dat ze op de bank moest gaan zitten, maar ze luisterde niet.

Toen ze stemmen en muziek hoorde, vroeg ze of er geen trommel was.

Ik schudde mijn hoofd. Ze trok een boos gezicht.

Ik ging weer aan het werk, ik moest nog een patiëntendossier doornemen. Ze vond dat trommels nodig waren om muziek te kunnen maken. Zanele had een trommel op haar kamer staan. Met die ene trommel maakten ze honderden verschillende liedjes.

Zelfs 's avonds na het eten, als ik in mijn eentje binnen zat, hoorde ik ze dikwijls nog wat zingen. Meestal bespeelde Zanele de trommel en zong Shanla met haar mee. Ze hadden een heel repertoire. Misschien danste Shanla er wel bij, dat wist ik niet, ik wilde er ook niet naar vragen.

Wij zongen thuis nooit. Maar wanneer waren we dan ook met z'n tweeën, Mama en ik? Alleen op maandagmiddag, twee keer per maand, als ik pianoles had. Dan reden we na school eerst langs huis om de anderen af te zetten.

Ik mocht voorin zitten. Dan bekeek ik mama van opzij, en alleen dan, op die middagen, kon ik zien hoe ze eruit zag. Hoe haar zwarte lange krullen om haar gezicht vielen en hoe vol haar lippen waren. Eromheen leek altijd een soort lijntje te zitten. Niet zo een van een potlood, maar een iets roziger lijntje om haar lippen in haar huid.

Onderweg zette ze meestal haar zonnebril op, ook als de zon niet scheen. Daarna draaide ze de radio aan. Als er muziek werd gedraaid en ze kende het liedje, dan zong ze mee. Ik kende die muziek nooit. Ze luisterde aandachtig als het nieuws opstond. Dan gaf ze commentaar terwijl de radio doorsprak. Daarbij schudde ze haar hoofd, of krulde ze haar lippen. Een enkele keer vloekte ze zelfs, zacht, zodat ik het niet zou horen. Dan beseefte ze plotseling dat ik er ook was. Zij zat daar met haar zonnebril op in de auto, haar zonnebril die paste bij de vorm

van haar gezicht. Mijn gezicht heeft andere kleuren en minder uitstraling, maar de vorm is dezelfde.

Het is één keer voorgekomen, in al die jaren, dat ik wél op de fiets naar pianoles mocht. Dat ik op de fiets móest. Oorspronkelijk wilde ze het nooit hebben, ze vond de weg te lang en te druk. Die ene keer dat ik alleen moest gaan, had ze ons wel uit school gehaald, maar daarna, toen iedereen thuis werd afgezet, zei ze dat er iets belangrijks was tussengekomen. Ook ik moest uitstappen. Ik begreep niet wat er aan de hand was, het moest wel heel belangrijk zijn als ik dat hele eind langs die drukke auto-weg mocht fietsen. Moest fietsen.

Ik vroeg niet wat er was, ik knikte alleen gehoorzaam omdat ze zei dat ik voorzichtig moest doen en mijn hand moest uitsteken als ik zou afslaan en dat ik vooral moest opletten bij het smalle bruggetje, daar op de hoek van de muziekschool. Voordat ik uitstapte gaf ik haar een zoen op haar wang en rook dat ze parfum op had. Ze zag er zo mooi uit, ze droeg die korte bruine rok met haar dunne bruine kousen. Ze had vast ook haar bruine schoenen met hoge hakken aan, maar dat kon ik niet zien, haar voeten zaten bij de pedalen. Wat ging ze doen? Was het geheim? Omdat het iets met mij te maken had? Zou ik iets krijgen?

Ik had de deur nog niet achter me dichtgeslagen of ze reed al door.

Een aan de ramen rukkende wind haalde me uit mijn concentratie. Het werd donkerder. Zanele liep gehaast de woonkamer binnen om de ramen te sluiten. Ze had haar vormloze trui al aangetrokken en haar mutsje opgezet. Een flinke bui, begreep ik. Krachtig. De buien konden hier zo heftig zijn dat ik er bang van werd, van de kracht die de wind had, van de macht die ze over het land nam. Ik sloot de tuindeur van mijn werkkamer. 'Lichten,' riep

Zanele me toe. Dat vergat ik nog wel eens, het licht moest aan zodat we stroomverlies onmiddellijk zouden merken. De computer zette ik uit. Binnen een paar minuten viel er weer zoveel regen dat ik het water tegen de buitenwand van het huis zag stijgen. Maar daar maakte ik me geen zorgen om, door de ochtendzon droogt dat morgen op, wist ik. Morgen, als de slakken die met de regen uit de hemel waren gevallen, weer op hun gemakje zouden rondkruipen.

Nadat het licht was uitgevallen, haalde ik vast twee kaarsen tevoorschijn. Zanele bracht me een trui. Het was de trui die ik niet graag droeg, hij kriebelde.

Die avond kwam ze in haar gebloemde nachthemd met een brandende kaars in haar hand naar me toe. Ze begeleidde zichzelf met een melodietje. Ik wilde haar zeggen dat ik er tegen op zag, de hele nacht zonder stroom, zo in het donker, zo alleen. Maar ik zei niets.

Op haar platte linkerhand droeg ze een bordje met daarop twee bruine boterhammen met jam. Ik had er wel thee bij gelust. Ik vroeg haar even te wachten, nog even te blijven staan, zodat ze kon zien hoe ik een hap van dat brood nam zonder dat me iets gebeurde. Ze moest lachen.

‘Ja, weet ik, wit lichaam kan bruin brood eten.’

Maar een zwart lichaam niet. Dat was er met de paplepel ingegoten. Dat ik niet ziek werd van bruin brood was voor haar geen bewijs. Hetzelfde had ik al met gele maïs geprobeerd. Ik had haar verteld dat de hele wereld gele maïs eet en dat niemand er ziek van wordt.

Maar wel impotent, zei ze, de witten zijn daardoor vaker impotent dan de zwarten.

‘Er is geen verschil tussen onze lichamen, dat heb ik je al honderd keer gezegd, Zanele.’

‘Gggg.’ Met een handgebaar waaruit bleek dat ik er niets van begreep, liep ze weg.

De God van Afrika was al weken kwaad. Ik trok het laken over mijn hoofd. Iedere zomer werd hij woedend. Bij elke donderslag liet hij me trillen. Hij was dichtbij. Ik probeerde te tellen tussen het licht en het geluid, maar ik redde het niet, het leek één moment. Mijn vingers knepen stevig in het laken, mijn ogen krachtig in mijn huid. Morgen zou het weer voorbij zijn. Morgen zou ik het zelf zien, morgen, als de slakken zich weer in groten getale lieten zien en ik de geur zou ruiken die de regen had achtergelaten. En morgen zou het de dag na mijn verjaardag zijn. Gelukkig wist niemand dat. Ik hield niet van verjaardagen. Maar thuis wisten ze het. Thuis moesten ze aan me hebben gedacht, zonder het uit te spreken hebben ze aan me gedacht. Mama heeft zich de dag herinnerd waarop we samen hebben gepresteerd, de dag waarop we beiden onze kracht lieten zien.

Maar vandaag toonde ze haar zwakte.

De deken lag opgevouwen aan het voeteneind. Het was te warm voor dekens. Ik keek naar boven. Ik zag geen plafond. Ik wist dat het er hing, maar ik zag het niet. Ik vond het griezelig dat ik een lichtknopje kon indrukken zonder dat er iets veranderde. Ik draaide mijn hoofd opzij. Ik zag geen raam. Ik wist dat het er zat maar ik zag het niet. Achter de gordijnen. Ik zag geen gordijnen. En achter dat raam scheen een maan die zich nu moest verstoppen. Maar ik wist dat hij heel dichtbij was, dat je hem kon vastpakken als je je maar ver genoeg uitrekte.

Omdat het al zoveel nachten achter elkaar stormde, had ik niet kunnen zien hoe groot hij intussen was. Nog niet vol, hoopte ik. Vol kreeg hij iets droevigs. Volle maan betekende een nieuwe kans. Jonge mannen uit aangrenzende landen trokken schoenen aan en bonden waterflessen om hun middel. Ze begonnen aan een nachttocht die hun naar een rijker land van dit continent moest brengen. Het heldere maanlicht hielp hen de grenspos-

ten te omzeilen, zodat ze hun sterke handen tevreden in elkaar konden slaan nadat ze deze republiek waren binnengedrongen. Vanaf dat moment werd de angst pas echt groot, en niet vanwege de illegale overtocht. De bezwete mannen begaven zich in de streek waar, behalve hyena's en olifanten, vooral leeuwen woonden. De ochtend na de nacht van volle maan las men standaard in de krant dat een grenswachter weer enkele waterflessen, gescheurde broekspijpen en schoenen had aangetroffen. Toch bleven ze het proberen.

Maar ik zag geen maan.

Ik zag geen hand voor ogen.

Als het anders was gelopen, had ik hier niet gelegen. Dan had ik niet in Afrika gewoond, niet gewerkt en geleefd zoals ik dat nu deed.

Vroeg in de ochtend kondigde Zanele aan dat ze met Shanla naar het dorp ging, nu, omdat het nog niet te warm was. Of ik haar nog ergens voor nodig had in huis. Ik schudde mijn hoofd. Ik herinnerde me wel dat ik door mijn papiervoorraad heen was en ik vroeg of ze een nieuw pak kon meenemen. Shanla hoorde dat en vroeg of ze dan in de boekhandel potloden mocht kopen. Terwijl ik geld tevoorschijn haalde zei ik dat dit ook voor potloden was. Shanla glimlachte.

Mbufu bleef volgens Zanele thuis, nog moe van zijn terugreis uit het noorden. Maar ik hoorde hem helemaal niet, waarschijnlijk hing hij weer ergens rond. Hij was al zestien maar kon zichzelf niet vermaken. Van verveling had hij een bezigheid gemaakt.

Ik zat achter m'n computer een rapport af te schrijven voor mijn avonddienst. Ik werkte niet goed. Ik zat te bedenken hoe ik het zou vertellen, op welke manier ze me het beste zou begrijpen. Ze kwam altijd een stapje dichterbij als iets niet helemaal duidelijk was. Dan verving ik

een enkel woord door een ander. Hoe simpeler ik het moest verwoorden, hoe moeilijker het leek. Waar moest ik beginnen?

Ik kon bij het begin beginnen. Of bij Wouter. Ja, ik moest bij Wouter beginnen. Dan kon ik vertellen dat ik echte liefde had gekend. Of zou ze me dan uitlachen?

Het was te warm voor zo'n lange wandeling naar het dorp en terug, maar ze wilden per se gaan. En als Zanele iets in haar hoofd haalde, moest dat gebeuren.

Ze kwamen op het heetst van de dag terug met volle zakken in hun handen. Maar ze zagen eruit alsof ze alleen maar onder de grote boom op de hoek hadden gezeten, ze zweetten nooit. Shanla gaf me het pak papier en Zanele vroeg of ze het beetje wisselgeld dat ze overhad mocht houden. Ik knikte en begreep dat het ongepast was om vandaag iets te vertellen.

Ik was sowieso ook niet in vorm, had een korte nacht achter de rug en toen ik zag dat we weer stroom hadden, was ik vroeg aan het werk gegaan. Misschien moest ik, met het oog op de avonddienst, nu nog wat rusten, buiten op het terras onder de parasol. En daarna verder met dat rapport.

Terwijl ik naar buiten liep, zei Zanele dat ze nog was gaan kijken in onze postbus in het dorp. Ik trok mijn wenkbrauwen op.

'Geen post,' zei ze.

Er was nooit post, toch ging ze altijd kijken.

Ik liet me in een terrasstoel zakken. Zelfs met gesloten ogen had ik last van het sterke zonlicht. Het bleef me verwonderen, hoe kwaad hij in de nacht was en hoe zacht overdag. Ieder jaar weer liet de God van Afrika zich in de zomer op die manier zien. Ik telde hoeveel zomers ik hier al was geweest, maar de vermoeidheid zat in de weg. Een paar jaar in elk geval. Jaren zonder post.